

La llibertat és esquiva després de dotze anys a Guantánamo

Sis ex-presos de Guantánamo han compartit casa a la capital de l'Uruguai, Montevideo, durant els darrers sis mesos. El tancament de la presó nord-americana podria dependre de l'èxit d'aquest experiment.

Per Marian Blasberg des de Montevideo, Uruguai
© Der Spiegel

Jihad Diyab camina amb l'ajuda d'unes croses en sortir per la porta de la seva nova llar, al carrer Maldonado de Montevideo, a dotze mil quilòmetres de la seva Síria natal.

Diu que vol parlar a fora. Els companys amb qui comparteix casa –un grup d'àrabs que, igual que Jihad, van ser alliberats fa poc de Guantánamo i que ara fan els primers passos cap a la llibertat en aquest país llunyà– no han de sentir-ne res, diu Jihad. El siríà coixeja al llarg de la vorera fins a la cantonada, on s'asseu

en una cadira de plàstic que hi ha davant d'un botiga. Recolza les croses a la taula i s'incorpora.

"I doncs", pregunta, "com estan les coses?"

Durant la nostra primera trobada, fa uns quants dies, Diyab havia posat diverses condicions abans d'accedir a parlar sobre com se sent després de dotze anys a l'infern de Guantánamo. Havia dit que necessitava una cadira de rodes, preferentment una d'elèctrica. També volia un ordinador portàtil, una càmera i un iPhone 6, perquè pensava iniciar una campanya per alliberar els presoners que encara estan detinguts en aquell forat negre que hi ha a Cuba. També va dir que

tenia parents que havien fugit de la guerra de Síria i que parlaria amb nosaltres tan bon punt Alemanya pogués garantir que serien tractats a l'hospital universitari berlinès de la Charité.

Deteriorat pels anys de presó

Diyab fa uns ulls de sospita. Els anys a la presó han fet que tingui una mirada dura. La samarreta li penja folgadamente damunt d'un cos prim. Diyab només té 43 anys, però ja té la barba i els rínxols grisos. Ha d'anar amb croses perquè hi ha dies que no té sensibilitat al costat dret del cos. Creu que això es deu a cucs que se li obren pas a l'estómac o també pot ser pels cops que rebia regularment

Jihad Diyab, de 43 anys, és un dels sis ex-detinguts a les instal·lacions de la presó militar nord-americana a Bahía de Guantánamo que han estat posats en llibertat i ara viuen a Montevideo, Uruguai.

abans que li fessin passar un tub pel nas per la força per alimentar-lo quan ell s'hi negava.

Al llarg de vuit anys, va dur a terme vagues de fam reiteradament a Guantánamo, perquè els nord-americans no volien dir-li de què se l'acusava. Presumptament, Diyad formava part d'una cèl·lula d'Al-Qaida a l'Afganistan, però no se'l va imputar mai. També va negar-se a menjar després de ser declarat oficialment innocent el 2009, perquè no podia suportar més els anys d'espera fins a l'alliberament.

“M'hi he repensat”, diu Diyad. “Oblideu el que us vaig dir. I en comptes d'allò, aconseguí-me una trobada amb Dilma, la presidenta del Brasil. Vull demanar-li que accepti uns quants germans meus”.

Els altres ex-presoners ens havien avisat que Diyad era el més complicat del grup, un solitari que a la nit, mentre està despert al llit, trama idees estranyes. Què li deu passar pel cap, es pregunten. Està creant normes perquè els últims anys sempre les hi han dictat a ell? Ho fa per controlar alguna cosa, o per la dignitat?, o el seu comportament prové d'un sentiment que el món li deu alguna cosa?

Ni penediment ni disculpa dels Estats Units

Som a la darrera de març, i els arbres de Montevideo comencen a perdre les fulles. Aquells homes ja fa gairebé quatre mesos que són aquí. Jihad, el solitari. Ali, que espera que li operin l'ull dret, al qual va perdre la visió després d'incomptables electroxocs. Mohammed, que volia estudiar física però que avui amb prou feines recorda un parell de xifres. Els altres són Ahmed, Abdul i Omar, el més jove, que va mullar la granota taronja durant el vol cap a l'Uruguai perquè els guardes no el van deixar anar al lavabo. Fins que l'avió no va aterrar a Montevideo, els van forçar a portar caputxes negres al cap. Quan van arribar a l'aeroport de Montevideo el 7 de desembre, poc després de mitjanit, els van lliurar un document que certificava que “no hi havia informació

que indiqués que estaven involucrats en activitats terroristes contra els Estats Units d'Amèrica”.

Aquella nota breu estava signada per Cliff Sloan, el qual, com a enviat especial del Govern dels Estats Units, buscava països que acceptessin presos alliberats de Guantánamo. En la nota no hi havia cap expressió de penediment o de disculpa.

I de tots els llocs possibles, van anar a l'Uruguai.

L'Uruguai és un país petit de tres milions d'habitants, entremig de l'Argentina i el Brasil, a la part inferior esquerra del mapamundi. L'únic que cal fer per entendre que l'antiga casa i la nova dels ex-presoners són a mons de distància és fer córrer el dit pel mapa de cap a cap de l'Atlàntic, passant per l'Àfrica, el Mediterrani i fins a arribar a l'Orient Mitjà.

En tot el país no hi ha ni una sola mesquita, i a la capital, Montevideo, hi viuen menys de cent musulmans. Abans de l'arribada dels seus companys musulmans de Guantánamo, molts es preguntaven què carai devien fer aquells homes quan van caure en mans dels nord-americans a la regió fronterera entre l'Afganistan i el Pakistan després dels atacs terroristes de l'11-S. Turisme? Admirant els penya-segats de Tora Bora? Una enorme majoria de la població també era força escèptica. L'Uruguai té molt poca experiència acollint refugiats. No té ni tan sols un programa de reinserció a la societat dels seus propis convictes quan surten de la presó.

Els polítics de l'oposició volien saber per què l'Uruguai, de tots els llocs possibles, havia d'ajudar a solucionar els problemes del president dels Estats Units, Barack Obama. Què els importava a ells que Obama hagués declarat que el tancament de Guantánamo era una “prioritat nacional”?

Molts van sorprendre's que el seu ex-president, que s'havia erigit com una veu forta i crítica contra les aberracions nord-americanes, assumís la causa dels presos de Guantánamo. José Mujica, antic guerriller d'esquerres, té reputació

de dir pestes de “l'imperi del nord”. Viu en una granja als afores de la ciutat i porta un vell Volkswagen Escarabat blau. En què estava pensant quan, durant les últimes setmanes de legislatura, va anunciar que ell –l'únic líder sud-americà que ho feia– tenia la voluntat d'oferir una casa als àrabs de Guantánamo? I per què havien de ser sis quan fins i tot un país com Suècia n'acceptava un?

Aquestes són les coordenades que marquen l'inici d'una nova llibertat per a aquells homes: una casa compartida en un país llunyà, una petita comunitat a la qual cada resident contribueix amb el seu trauma. Al carrer, els homes van fer front a un mur relativament consistent de rebuig. I aleshores va aparèixer aquell home de 79 anys que havia lluitat amb èxit perquè els acceptessin, però que ja no ocupava el càrrec de president des del començament de març.

Com pot anar bé, això? I què significa per al futur de Guantánamo?

Jihad: el busca-raons

Després dels primers quatre dies, els quals van passar a l'hospital, els sis homes es van traslladar a la casa del carrer Maldonado, un edifici una mica ruïnós, de dos pisos, del final de la primera dècada del segle XIX. La casa és propietat de la federació sindical PIT-CNT, a la qual Mujica va demanar d'oferir suport als nouvinguts. Uns treballadors del sindicat van equipar la cuina amb una nevera i van posar un ordinador al rebedor. Quan els van servir entrepans de formatge i pernil el dia que van arribar, van quedar parats que els àrabs no toquessin el menjar. “Era porc!”, diu Fernando Gambera, director de relacions internacionals del PIT-CNT, que s'ocupa principalment de comunicar-se amb altres sindicats de l'Amèrica del Sud. “No hi havíem pensat”.

Els primers dies, hi havia periodistes acampats a la vorera de davant de la casa, com directors de documentals de vida salvatge seguint alguna espècie desconeguda pel Serengeti. Van gravar →

→ Mohammed saludant des de la finestra i van documentar Jihad coixejant fins a la botiga de la cantonada. Els periodistes també van acompanyar-los la primera vegada que van anar a la platja, on Ali va escriure les paraules “Viva libertad” a la platja amb un pal. Amb la barba acabada d’afaitar i ulleres de sol, semblaven turistes.

Tothom va fer un esforç els primers dies. Uns veïns van entrar a la casa per una porta oberta per portar-los te i plantes de menta. Omar va escriure una carta al poble uruguaià expressant el seu profund agraïment al president Mujica. Els sindicalistes van fer els ulls grossos quan van veure la primera factura telefònica, amb més de tres mil euros només en trucades de llarga distància. Quan un dels homes va tornar del pati tremolant perquè el gos del veí havia bordat quan anava a llençar les escombraries, el sindicalista Gambera va oferir als homes assessorament psicològic, però ells el van refusar. El primer que va posar a prova els límits de la nova llibertat va ser Jihad. Al començament de febrer, va agafar un ferri fins a Buenos Aires, on va començar a buscar parents de la seva mare, que era argentina. El document identificatiu expedit per l’Uruguai li permet de viatjar lliurement pels Estats

membres de la unió comercial Mercosur, però el funcionari de la duana del port de Buenos Aires li va recomanar que se’n tornés a l’Uruguai.

“De vegades em sento com si hagués viatjat d’una presó a una altra”, diu Jihad, un matí en què ha intentat un altre cop discutir les condicions per a una entrevista. És en una cafeteria i fa cara d’estar deprimat. Mira fixament un plat d’humus uns quants minuts sense tocar el menjar. Els seus pares tenien un restaurant a Damasc, mussita, amb cent taules col·locades a l’ombra d’uns arbres grandiosos. Quan era petit, explica Jihad, hi passava les tardes.

Esbossa breument un somriure.

“Mujica”, diu Jihad, “va prometre que portaria les nostres famílies a l’Uruguai. Va dir que podríem viure en una casa pròpia, però no s’està produint res d’això. En canvi, ens tallen la línia de telèfon i ens diuen que l’Skype és més barat. Per què no fan que els Estats Units els reemborsin els costos?”

Poc després de la seva arribada, Jihad va presentar una sol·licitud de reunificació familiar a les autoritats uruguaianes. És un dret que té com a refugiat. Diu que va perdre un fill quan el seu barri va ser bombardejat per avions de combat de les forces del president siríà, Baixar al-

Assad. Els seus tres altres fills, afegeix, ja han passat massa temps sent mig orfes.

“Ja és hora”, diu Jihad.

Quan li preguntem quina sensació va tenir en sentir la veu de la seva dona per telèfon després de tant de temps, l’expressió de la cara se li enfosqueix d’un moment a l’altre. “I la trobada amb Dilma? O potser coneixeu un director que estigués interessat a fer una pel·lícula de la meva història?”

Jihad és un cas difícil. Sembla un home que té pensat fer mil coses alhora però que no sap per on començar. De vegades té un posat inquiet, com si es volgués posar al dia dels últims dotze anys en tan sols unes quantes setmanes. I després hi ha dies que no surt de l’habitació.

Assegut en un racó fosc del menjador, se’l pot sentir, immers en les seves pregàries, que duren més que les dels altres homes. Jihad diu que a Guantánamo hi ha devorat dos mil llibres.

Quan no fa gaire va declarar al Washington Post que tenia la intenció de fer una vaga de fam davant l’ambaixada dels Estats Units si no es permetia aviat que el visités la seva família, es va desencadenar tant d’enrenou que el ministre d’Exteriors uruguaià va voler parlar amb ell.

Cliff Sloan: l'intermediari

El cas també ha estat molt seguit des dels Estats Units. Si Jihad compleix l'amenaça, tancar Guantánamo podria tornar-se encara més complicat que no és.

Mentre Cliff Sloan, un advocat solvent d'uns cinquanta anys, va ocupar el càrrec d'enviat dels Estats Units els darrers anys, el seu objectiu va ser assegurar-se que el president Obama no passés a la història com algú que havia incomplert les seves promeses. Però Sloan va dimitir uns quants dies després de signar els documents d'alliberament de Jihad, pel que es veu perquè la situació no avançava amb tanta celeritat com a ell li hauria agradat.

Ara Sloan està assegut en una taula de reunions a les oficines del seu despatx d'advocats, no gaire lluny de la Casa Blanca. Porta una americana de ratlles i unes ulleres rodones. Tria les paraules amb cura.

"Una vegada i una altra", diu Sloan, "durant les meves converses pel món, sempre sento que la fi de Guantánamo seria una gran victòria en la lluita contra el terrorisme".

Quan Sloan va prendre possessió del càrrec el juliol del 2013, a Guantánamo hi havia 166 detinguts. Avui, gairebé dos anys després, encara n'hi ha 122. Per tancar Guantánamo, aquesta xifra s'hauria de reduir a menys de seixanta, perquè el cost anual per detingut ascendiria llavors a més de sis milions de dòlars (uns 5,38 milions d'euros), un cost que seria gairebé impossible per justificar l'existència del centre, tant políticament com econòmic.

"És complicat", diu Sloan.

El 2009, poc després de jurar el càrrec, Obama va crear una comissió per investigar a fons els casos de tots els detinguts que hi havia aleshores a Guantánamo. Durant la investigació, una gran majoria de presoners van rebre l'"autorització per ser alliberats". Era una manera burocràtica de dir-ho: malauradament, els Estats Units s'havien equivocat. El motiu pel qual avui encara hi ha tants detinguts

a Guantánamo és que els Estats Units no saben què n'han de fer.

El problema, diu Sloan, és que la majoria dels detinguts que hi queden són de països als quals els Estats Units no deporten gent. Al-Qaida està guanyant influència al Iemen, d'on prové la major part dels detinguts. També és impossible enviar algú altre cop a Síria, en plena guerra, en part perquè les autoritats nord-americanes els perdrien la pista.

"La mateixa presó ara s'ha convertit en un risc de seguretat", diu Sloan. Els funcionaris nord-americanes no poden descartar la possibilitat que alguns dels presoners es vulguin venjar dels Estats Units. El que es necessita ara són tercers països de confiança que encara no hagin tancat les portes de les negociacions a acceptar ex-interns de Guantánamo.

"Pocs homes m'han impressionat tant com el president Mujica", diu Sloan. De fet, va ser ell que va seleccionar Mujica. Sloan sabia que el president uruguaià, que fou membre d'un grup guerriller, havia estat a la presó als anys setanta perquè havia estat involucrat en atacs contra la dictadura militar. Com a president, va aprovar una llei de l'avortament contra la resistència de l'Església i va legalitzar l'ús de la marihuana. Semblava que Mujica no era dogmàtic i que era prou ferm per no cedir a la primera onada d'oposició. Havia de ser l'home que obriria la porta de l'Amèrica del Sud als detinguts de Guantánamo.

Omar: el callat

"Jihad no s'adona que ens està involucrant en les seves campanyes", diu Omar. "La gent ens posa a tots al mateix sac. Es pensen que som com ell: desagraïts i rebels. Ja hem intentat parlar amb ell, però no ha servit de res. No sé què es pensa Jihad. Fins i tot a Guantánamo, quan voltàvem pel pati, amb prou feines parlàvem entre nosaltres".

Abd al-Hadi Omar Faraj és un home de 34 anys, callat, que d'alguna manera va aconseguir mantenir el somriure. Porta unes ulleres fines, de vidres mig

fosc, i una gorra que li tapa els cabells curts. A diferència de Jihad, ell no posa condicions. Al contrari, està encantat de tenir companyia.

Omar està estirat al llit d'una habitació d'hotel, a la qual s'ha traslladat fa uns quants dies. Diu que no podia aguantar més la reclusió, el sofriment tàcit que s'ha col·locat damunt la casa del carrer Maldonado. També volia tenir un lavabo propi. El Metro, un hotel molt senzill que li paga el sindicat, és a només unes quantes cantonades de la casa del carrer Maldonado. Mohammed també va estar-se en un hotel quan va arribar a Montevideo, però no va poder resistir la solitud gaire temps. Sobre una taula que hi ha a l'habitació d'Omar, hi ha un dibuix que li va fer la filla d'un veí. Al costat, hi ha un diccionari d'espanyol, que ara Omar consulta cada vegada més, encara que al cap hi tingui poc espai per a una gramàtica estrangera. Omar sap que ha d'aprendre a estar sol, perquè, d'aquí a dos anys, el Govern deixarà de donar-li una paga de sis-cents dòlars mensuals.

S'incorpora.

"Sabeu si busquen gent per aquí que sàpiga degollar un xai?", pregunta Omar.

En la carta que va escriure al poble uruguaià, Omar deia que havia deixat l'escola després de la primària. Durant els anys abans de marxar de Síria, va treballar per a un carnisser, que li va ensenyar el mètode halal de matar els xais. Tenia l'esperança que algú es posaria en contacte amb ell, però sembla que a l'Uruguai les seves habilitats no tenen demanda. "Potser hauria d'aprendre a conduir", diu. "Podria fer de taxista".

Proposa que anem a fer un volt al llarg de l'oceà; diu que a vegades el podia flairar, a Guantánamo. Hi ha corredors i ciclistes, al passeig de mar. Hi ha parelles assegurades en un embarcador, agafant-se les mans. De vegades, quan Omar clissa una dona atractiva, es gira tímidament per mirar-se-la.

"No entenc per què ens tallen el telèfon", diu. "Per què no ens posen un límit, per exemple, deu hores al mes?"

→ No sap res dels seus pares des de fa cinquanta-un dies, explica Omar. Les línies de telèfon de la ciutat on viuen han quedat destruïdes. No hi ha ningú que tingui Skype i l'única manera que té Omar de comunicar-s'hi és trucant al mòbil del seu pare.

“El meu pare no sabia que encara fos viu”, diu Omar.

En preguntar-li quina sensació va tenir quan va tornar a sentir la veu del seu pare després de tant de temps, Omar mira fixament al mar i empassa saliva.

“Quan va trucar”, explica Omar, “semblava la veu d'un home vell i desconegut. Quan li vaig dir: 'Ei, sóc el teu fill', durant un moment no va dir res. El vaig sentir plorar. Al cap d'una estona, em va preguntar com estava, i jo li vaig dir que bé. Per sort no va fer gaires preguntes”. La seva germana petita, que encara no anava a escola quan van enviar Omar a Guantánamo, ara té un fill.

Omar tenia 19 anys la primavera del 2001, quan va anar-se'n de la ciutat siriana de Hama per evitar el servei militar. També esperava guanyar diners a l'estranger per poder formar la seva pròpia família més endavant. Omar va anar a Teheran, on va viure amb un carnisser, però essent sunnita, diu, els iranians el van tractar amb hostilitat. Va deixar l'Iran i va anar a Kabul, fet que descriu

com l'error més gran que va cometre. Omar apilava caixes de taronges en una botiga de comestibles quan uns terroristes d'Al-Qaida van estavellar dos avions contra les torres del World Trade Center de Nova York.

De cop i volta, el món havia canviat.

Al cel de Kabul, hi va començar a aparèixer l'aviació militar nord-americana. A Kabul hi van entrar soldats de l'Aliança Afganesa del Nord; hi buscaven àrabs que, segons ells, només podien ser al país per un motiu: devien haver tingut alguna cosa a veure amb els atacs de l'11-S. En poques setmanes, explica Omar, Kabul es va convertir en un lloc on ja no se sentia segur.

Va agafar un taxi en direcció al Pakistan, sense saber que els nord-americans aleshores pagaven recompenses per homes com ell. El van detenir a la frontera i, sis mesos més tard, el 8 de juny del 2002, el van traslladar a Guantánamo. Quan va exposar a les autoritats nord-americanes el relat del que havia passat, ho van considerar el “típic argument inventat d'Al-Qaida”. Ara era una amenaça per a la seguretat dels Estats Units.

Omar diu que ha oblidat quantes vegades li van preguntar quina connexió tenia amb el líder d'Al-Qaida Ossama bin Laden, amb quina freqüència resava

i si l'hostal de Kabul on s'estava era una cèl·lula terrorista.

Potser no és sorprenent, fins a un cert punt, que les seves històries siguin semblants. Jihad era camioner fins que un empresari afganès el va convèncer perquè vengués mel a Kabul. Mohammed, nascut en el si d'una gran família palestina, s'havia unit al moviment missioner sunnita Tablighi Jamaat, que li havia promès que podria guanyar-se la vida fent de mestre a l'Afganistan. Tots van recórrer uns camins llargs i convulsos que els van col·locar en el moment equivocat al lloc equivocat.

En preguntar-li quan va començar a creure que el president Mujica deia seriósament que els acollirien en asil, Omar riu burla. “Quan vaig baixar de l'avió aquí”, respon. “A Guantánamo tenien aquest mètode. De vegades es presentaven a la cel·la vestits de paisà i ens deien: 'Ara et deixarem en llibertat'. Després ens portaven al camp d'aviació, però només feiem unes quantes voltes a l'illa”.

Mujica: el president

Sembla que cadascun dels homes té una enfocament diferent respecte a la nova llibertat. Mentre que els pensaments de Jihad solen girar entorn del passat, Omar intenta imaginar el futur, però li costa aconseguir-ho. Potser és per això que a

A l'esquerra l'ex-president d'Uruguai, José Mujica. A la dreta, Abd al-Hadi Omar Faraj que ha oblidat quantes vegades se li va preguntar quina era la seva relació amb el líder d'Al-Qaida, Ossama bin Laden

vegades tenen la sensació que l'Uruguai és senzillament una altra presó, tot i que amb unes millors condicions de vida: un forat en el temps on el present a penes existeix. D'altra banda, potser és massa aviat per saber-ho.

Al febrer, uns representants del sindicat van portar Abdul i Mohammed a una fàbrica dels afores de la ciutat. Hi havia dos llocs disponibles: l'un al magatzem d'eines i l'altre a la cafeteria. Eren feines senzilles, però els dos homes van rebutjar-les abans d'acabar la visita. Uns quants dies després, el president Mujica va dirigir-se amb el seu Escarabat al carrer Maldonado. Anava sol, acompanyat només d'un intèrpret. Mujica es va asseure al sofà i va murmurar que no era allà com a president sinó com una figura paterna i com a amic, i com algú que també havia estat a la presó.

Mujica va passar gairebé quinze anys a la presó, la majoria dels quals en aïllament total. "Per tant, sé de què parlo", va dir. Aleshores, va enfilat un extens monòleg.

Va parlar sobre els immigrants que havien conreat la terra amb les seves pròpies mans, de la gent normal i corrent, tenaç, que -com el seu pare- havien fet un llarg viatge per fer fortuna en un indret llunyà. Ell, va dir Mujica, també havia tornat a connectar amb la seva vida

treballant als camps. Va ser una reprimenda, amb un missatge clar: deixeu de fer-ne un gra massa, de tot plegat.

Uns dies més tard, Mujica va dir a la ràdio que els homes de Guantánamo tenien les mans delicades dels intel·lectuals de classe mitjana.

És un dissabte al matí, i Mujica està assegut en una cadira de plàstic davant del seu cobert; el sol li brilla al rostre. Porta un xandall brut i beu una tassa de te. Fa l'efecte de ser un home que en una recepció d'Estat més aviat escoltaria els ocells i no pas la xerrameca dels convidats.

Al cap d'una estona, Mujica s'aixeca i se'n va sense dir res. Torna passats uns minuts, al volant d'un tractor, que condueix fins a dins del cobert, on desenganxa l'arada. Després, l'aparca a fora, al costat d'un camp. És el comportament estàndard de Mujica amb els periodistes que el vénen a veure.

Aleshores ens indica que el seguim.

Travessa un prat, obrint-se pas entre cordills amb roba estesa, i s'asseu en un banc de davant de la casa: el mateix banc on es va asseure fa poc l'ex-rei d'Espanya. Havia vingut a veure de primera mà com vivia Mujica. Torça la cara arrugada per esbossar un somriure esdentegat.

"Si he de ser sincer", diu, "no sé de què es queixen els àrabs. Els paguem sis-cents dòlars al mes. Un de cada sis uruguaians viu amb aquests diners, i la majoria treballa".

Mujica es treu la gorra.

"Un dels homes em va preguntar si, dos mesos després de sortir de la presó, era capaç de treballar, explica Mujica. "Al cap de dues hores ja estava a punt".

Mujica diu que ja entén que està comparant pomes i peres. A diferència dels ex-presos de Guantánamo, ell no tenia problemes d'idioma, podia comunicar amb la seva dona i amb la política.

Però per damunt de tot, diu, a la presó va aprendre que les expectatives que tenim de llibertat són exagerades. L'únic que necessitava Mujica era un tros de terra on pogués conrear hortalisses. Fins i tot avui, quan està cansat d'estar amb gent, es reclou al seient del tractor.

En preguntar-li si va ser un error portar els àrabs al país, respon: "De cap manera". Al capdavall, afegeix, "no hi ha proves contra ells. Eren hostatges d'un règim, igual que temps enrere ho vam ser nosaltres. Quan vaig conèixer Obama fa un any, em va fer l'efecte que la seva intenció de tancar Guantánamo era sincera".

Els nord-americans es van acostar a ell oficialment per primera vegada el gener del 2014, quan va rebre una trucada del vice-president Joe Biden. Poc després, el va visitar Cliff Sloan, que li va explicar que la condició de Washington era que els detinguts no poguessin abandonar la seva nova llar durant dos anys. Mujica diu que va refusar les demandes nord-americanes. En canvi, va negociar amb Washington i va treure'n la promesa que els Estats Units obririen el seu mercat als cítrics uruguaians. També volia l'aprovació del president cubà, Raúl Castro, antic company seu del temps de guerriller.

Deu dies després que Mujica hagués donat la benvinguda als àrabs a l'aeroport, la relació congelada entre Washington i l'Havana va començar a desgelar-se. Cuba va alliberar un nord-americà i Obama va deixar anar tres agents cubans que havien estat empresonats als Estats Units durant anys. Mujica diu que aquesta va ser una de les seves condicions quan va ser a Washington el maig del 2014.

Però l'alliberament dels presos encara es va retardar set mesos més mentre el Congrés dels Estats Units debatia l'aprovació de l'extradició. Aleshores, a →

Mujica i Obama, en les recents negociacions amb Estats Units. José Mujica, que fins fa poc va exercir com a president, va passar també anys a la presó.

→ l'Uruguai va començar la campanya de les eleccions per escollir el successor de Mujica. Tabaré Vázquez, el candidat del partit de Mujica, li va demanar que no obstaculitzés la seva campanya amb la qüestió dels àrabs de Guantánamo.

Els quedava menys d'un mes per preparar l'arribada dels presos, diu el sindicalista Gambera. Va ser una situació típica de Mujica, afegeix, perquè Mujica s'estima més pensar en termes generals en comptes de centrar-se en detalls com els psicòlegs o els intèrprets.

L'abril del 2015, el president Vázquez va anunciar que tenia la intenció de demanar ajuda financera a Obama. A Xile, en aquell moment es va dir que l'Uruguai ja no tenia interès a acceptar els presos alliberats. El pla de Cliff Sloan amenaçava d'anar-se'n en orris. Potser va ser una ingenuïtat pensar que es podrien desentendre de persones com Omar o Jihad en un país com l'Uruguai.

Mohammed: el decebut

Un dia a la tarda, Jihad està assegut, com si fos un fantasma, davant l'ordinador del rebedor, mirant fotografies d'una presó siriana. S'hi veuen cossos coberts de sang i guardes somrient a la càmera. Les imatges recorden un altre símbol. "És com Abu Ghraib", diu Jihad, que creu que una de les víctimes de tortures és el marit de la seva filla".

Jihad sembla que estigui absent. Fa dies que no es pren les pastilles per dormir. Ara no vol que el visiti cap metge

i també ha retirat la sol·licitud per reunificar la família. No menja altra vegada, com feia a Guantánamo, on negar-se a menjar era l'única manera de protestar contra aquelles condicions. Sembla com si no volgués afrontar la realitat.

Aquest mateix dia, Ali porta una bena gruixuda a l'ull dret, que li ha operat un metge cubà.

Omar, que fa uns dies que ha tornat a la casa perquè el sindicat ha deixat de pagar l'hotel, diu que no ha fet mai un petó a una dona, i que el desig de fer-ho el consumeix. Creu que una dona l'ajudaria a oblidar el que li ha passat. "Però on hauria de buscar?", es pregunta. "Qui necessita un home com jo?"

Mohammed és a la seva habitació, on passa la major part del temps estirat al llit amb el portàtil. No té ganes de trobar-se amb uns visitants d'Alemanya.

El 2010, quan Alemanya negociava l'acceptació de tres presos amb els Estats Units, Mohammed era un dels candidats. Els representants del Govern alemany es van reunir amb ell tantes vegades que Mohammed es pensava que anaven de debò. Fins i tot va practicar alemany amb un diccionari que li havia donat el seu advocat. Ens diu algunes paraules en alemany: Tisch ('taula'), Stuhl ('cadira'). "Encara no les he oblidat", afegeix.

En algun punt durant les setmanes en què Mohammed esperava que finalment l'alliberessin, la comunicació amb Alemanya es va tornar intermitent. Fins més tard no va saber que l'aleshores ministre

de l'Interior, Thomas de Maizière, havia decidit reduir el nombre de presos de tres a dos, per tant, no semblava pas que els nord-americans se n'estiguessin aprofitant. "Aquella decepció va ser pitjor que cap altra cosa", recorda Mohammed.

Ara es troba en un racó llunyà de món, i a vegades parla amb un antic company de cel·la que viu a Alemanya, en una ciutat a la riba del Rin. "Les coses li van bé", diu Mohammed. "Es guanya bé la vida i viu en una casa amb la seva família". De vegades es pregunta com seria la seva vida si hagués estat ell que s'hagués traslladat en aquella casa a la vora del Rin.

La llibertat no és un valor en si mateixa, no després de dotze anys, i no només per a Mohammed. Mig any després que els sis homes arribessin a la seva nova llar, l'eufòria s'ha esvaït. La realitat ha destruït massa expectatives. La decepció s'ha convertit en ràbia.

L'única cosa que els Estats Units havien temut ocorre la tarda del 24 d'abril. Jihad compleix l'amenaça. Juntament amb els altres ex-presos, es dirigeix de la casa del carrer Maldonado a l'ambaixada nord-americana, que sembla una fortalesa. Desenrotllen les estores per pregar davant del gran mur que envolta l'edifici. Jihad explica als periodistes que per a ells no n'hi ha prou, amb bones intencions; que ells tenen drets i que volen parlar amb l'ambaixador. Els diuen que formulin la seva sol·licitud pels canals oficials.

D'ençà d'aleshores, han estat acampats davant l'ambaixada i han estat negociant, no pas amb els Estats Units sinó amb el nou Govern uruguaià i l'agència de les Nacions Unides pels refugiats. Volen més diners i ajuts per a les seves famílies. Per a ells, les seves demandes representen el preu de dotze anys perduts.

Actualització. El 19 de maig, cinc dels sis homes van arribar a un acord amb el Govern uruguaià i van posar fi a la protesta davant l'ambaixada nord-americana. Un dels homes, Jihad Diyab, encara es nega a signar l'acord. ●

Traducció d'Arnau Figueras